

*Пазители на паметта
Guardians of the Memory*

ХРАМ НА БЪЛГАРСКАТА НАЦИОНАЛНА ИДЕНТИЧНОСТ

Стефан Шивачев

Регионален исторически музей – Пловдив

Резюме. Статията разглежда създаването на Регионален исторически музей – Пловдив, през 1951 г., формирането на неговите фондове за едни от най-важните събития и личности в българската история и експозициите на музея като един от символите на българската национална идентичност, през които са преминали поколения пловдивчани и гости на града. Те са разположени в едни от най-красивите сгради – паметници на културата, съхраняващи важни страници от историята на вечния град. С традициите и доказаната си устойчивост музеят е заел достойно място в музейната мрежа. Това определя и бъдещите приоритети в дейността, съобразени с новите реалности, търсенето на инструментариум за формиране на съзнание за културна идентичност и принадлежност, за хуманен мироглед и отношение към националните ценности.

Keywords: Bulgaria, Plovdiv, history, museum, exhibitions

Регионален исторически музей – Пловдив, е създаден през 1951 г. с цел издирване, съхраняване, научно изследване и популяризиране на историческите свидетелства за миналото на Пловдив и Пловдивския край от XV век до съвременността. Музеят наследява част от колекциите, формирани в предните десетилетия в съществуващия в Пловдив от времето на Източна Румелия държавен музей. Те са плод на дълбоко вкорененото чувство за историзъм у управляващите среди в миналото. Още в първите две десетилетия след Освобождението по идея на Източнорумелийското правителство и Окръжната постоянна комисия се провеждат експедиции за издирване на оръжието, снаряжението, личните вещи на живите все още участници в Априлската епопея от 1876 г. в Четвърти революционен окръг. Така днес музеят разполага с една от най-значимите колекции огнестрелно и хладно оръжие, произведено от български майстори в Османската империя. Всеки екземпляр е с уникална украса и надписи.

След Съединението на България от 1885 г. нашите предци са имали мъдростта да съберат и предадат в музея цялостната колекция печати на прави-

телствени, окръжни, околийски и общински управления и служби в престаналата да съществува държава Източна Румелия.

След организационното изграждане на музея през 50-те и 60-те години на XX век основната задача на уредниците е да формират колекции за тези събития и личности, които по време на Възраждането, националноосвободителното движение, войните за национално обединение и новата история определят водещото място на Пловдивския край в националната история на България. Това са романтичните времена на експедиции по градове и села за издирване на безценните свидетелства за миналото. Миговите на най-неочаквани открития, когато например в селска къща в малко родопско село е намерено трофейно знаме от Балканската война на разгромена турска военна част, използвано поради невежество за покривка за маса. Или търпеливите срещи с наследници на дейци от миналото, когато постъпват търговските тефтери, албуми, семейни реликви на фамилията на братя Гешови и останалите стопански дейци от Възраждането. Само две-три десетилетия след идването им в Пловдив в началото на XIX век от Карлово, Сопот, Троян, Клисурса или Копревщица техните търговски кантори се простират от Калкута до Манчестър. Второто и третото поколение на тези фамилии завършват образованието си в Западна Европа и стават бъдещите строители на съвременна България, по израза на Симеон Радев.

Така се формират колекциите за най-видните участници в Съединението на България: Захари Стоянов, Иван Андонов, поп Ангел Чолаков, майор Райчо Николов, поручик Ганю Атанасов и сбирката печати, свързани с комитетите за Съединение; за основателя на модерното книгоиздаване в България – Христо Г. Данов, за пионерите на индустриалното развитие от края на XIX и началото на XX век; за Първото българско земеделско-промишлено изложение от 1892 г. и последвалата история на Пловдивския международен мострен панаир; за Димитър Благоев и неговите съратници – основатели на работническото и социалистическо движение; за съпротивителното движение по време на Втората световна война. Формирането на фондовете е непрекъснат процес и през последните десетина години в музея също има изключително ценни постъпления – най-голямата колекция от лични вещи и оръжие, снимки и документи на родения в Пловдив д-р Константин Стоилов, дарена от наследниците на българския министър-председател от 1894 до 1899 г.; колекцията от ордени, медали, лични вещи и документи на д-р Георги Странски – председател на Временното правителство след Съединението на 6 септември 1885 г. – дарение от неговите наследници; дарението на наследниците на главния архитект на Източна Румелия Пиетро Монтани. За да достигне днес фондът на музея над 62 000 единици.

През последните няколко години музеят реализира проект „Съхранено за поколенията“ с цел да стимулираме даренията на пловдивчани на тези

свидетелства, които почти всеки съвременник съхранява в дома си. При-теснителното е, че ако те не попаднат в музея при смяната на поколенията, най-често се изгубват. Благодарение на партньорството с медите стигнахме до безценни постъпления. Например дарението на Желязко Бургелов, който в годината на честване на 100-годишнината на футболен клуб „Ботев“ пре-достави протоколната книга от 1926 – 1927 г.; дарението на наследниците на Ангел Вълчев, предоставили целия архив на изследователя на Родопите; снимки и документи от историята на IX пехотен полк и още много други, които почти ежедневно хора носят с думите „Нека да остане и се съхрани за бъдните поколения“.

Богатството на фондовете, предоставените сгради – паметници на культу-рата, формирането на екип от добри специалисти позволяват на колектива да приеме за свое верую онова колкото старо, толкова и вярно определение за музея, който „трябва да притежава светостта на храма, тишината на Ер-митажа, безпокойството на театъра, атрактивността на цирка и академизма на университета“.

Научноизследователската дейност на музея през последните десети-летия е организирана по проекта Научен форум „Пловдивски приноси“, който обединява и популяризира изследванията на българските историци за мястото и значението на Пловдив в националната история. Съвместно с Института за исторически изследвания при БАН са проведени издания на форума: „Първото българско земеделско-промишлено изложение“, „Съе-динението на България като етап в националнообединителната програма на българите“, „Пловдив по пътя към модерния свят“, „100 години от рож-дението на Кирил Патриарх Български“, „Европейски културни влияния в Пловдив XVIII – XX век“, „Пловдив в културната история на България“, „Млади“ и „стари“ в Българското възраждане“, „Пловдивският край в на-ционалноосвободителното движение на българите в Македония и Одрин-ска Тракия“, „Митове и истории в България“, „Архитектурното наследство на Пловдив като мост между историята и съвременността“, „Пловдивски-те родове в националната история“, „Благотворителността в Пловдив през XIX и XX век“. Всичките повече от 240 научни доклада и съобщения са издадени в сборници или в осемте книжки на Годишник на Регионален ис-торически музей – Пловдив, и са достъпни за специалисти и любители на историята чрез библиотеките и на сайта на музея. Сътрудниците на музея имат повече от 35 участия в международни и национални научни форуми с публикувани доклади.

С цел да подпомогнем достъпа на специалисти до фондовете на музея от 2000 година, съвместно с Японската агенция за доброволци в чужби-на, внедрихме компютърна база данни за материалите във фондовете и реализирахме проект за популяризиране на японската култура. Благода-

рение на установените връзки музея получи от Япония уникално дарение от над 180 оригинални японски кукли и музикални инструменти, които днес са показани в специални витрини в нашия Център за съвременна история.

Лицето на музея са неговите експозиции, където са експонирани културните ценности и става този магнетичен достъп на специалисти и посетители с миналото. Те са разположени в предоставени на музея от държавата и общината сгради, строени през XIX век – паметници на културата от национално значение. Къща „Георгиади“ на ул. „Цанко Лавренов“ № 1 в центъра на Старинен Пловдив до Хисар капия е построена през 1848 г. Майстор Хаджи Георги от родопското село Косово я строи за семейството на богатия

занаятчия Георги Кендинденоглу, който я дарява като зестра на дъщеря си при брака ѝ с търговеца Димитър Георгиади. От там и името на къщата, която е типичен представител на пловдивската възрожденска архитектура със симетрично разположени стаи около просторен салон на всеки от трите етажа, с характерните резбовани тавани и долапи, алафранги и различно цветово оформление за всяка от стаите. Самоукият български майстор сам проектира и построява къщата върху ската на хълма и зидовете на антични постройки, с уникален кладенец, прокопан на 13 метра в недрата на тепето. След последната реставрация на сградата през 2007 г. и изготвянето на нови витрини по проект на Японския попечителски фонд чрез ЮНЕСКО, беше извършено пълно обновяване на експозицията „Българско възраждане“.

Постигнато е магическо единство на една от най-красивите възрожденски сгради с атрактивни възстановки на улица, кафене, занаятчийска работилница, търговска кантора, салон за гости и кафе-одая и посетителят се пренася в едно друго историческо време, на уникалния пловдивски модел на етническа толерантност, когато в града живеят българи, турци, гърци, арменци, евреи, развиват своя бизнес и правят Пловдив най-големия и бо-

гат град в българските земи.

Но Пловдив е център и на борбата за българска национална просвета и самостоятелна църква, а в региона през 1876 г. избухва Априлското въстание – върховата проява на националноосвободителното движение. Тук са разположени колекциите от икони, църковна утвар, хладно и огнестрелно оръжие – светини на българската национална идентичност.

Музейната експозиция „Българско книгоиздаване“ е разположена в Старинен Пловдив в къщата, където от 1860 до смъртта си през 1911 г. е живял основателят на модерното книгоиздаване в България Христо Г. Данов. Сградата е паметник на културата от национално значение, собственост на наследниците и се стопанисва от музея по тяхната воля. Възстановени са кабинетът на книгоиздателя, обстановката в стаите, емблематичната през XIX век пловдивска книжарница на Данов, печатарски машини от XIX век, училищна стая от времето на Възраждането. В тази къща живее многобройната фамилия на Данов, който тук издава повече от 1000 учебника и помагала, като най-важната основа за новобългарското училище.

Националната по своя характер музейна експозиция „Съединение на България от 1885 г.“ е създадена през 1985 г. в сградата на бившето Областно събрание на Източна Румелия на пл. „Съединение“ № 1 – паметник на културата с национално значение. Тя е проектирана и построена от италианския архитект Пиетро Монтани и е съхранена в автентичния си вид като парламентарна сграда с уникална акустика на централната зала „Съединение“. В експозицията са показани колекциите от времето на изграждането на Източна Румелия като втора българска държава и подготовката и реализирането на българското Съединение от 1885 г. Тук са светите за всеки българин знамена на Марашката и Голямоконарската чета, печатите на комитетите за Съединение, личното оръжие и вещи на Захари Стоянов, Иван Андонов, майор Райчо Николов, поп Ангел Чолаков, възстановките

Експозиция
„Българско възраждане“

Експозиция „Българско книгоиздаване“

от Сръбско-българската война. През 2011 г. в сградата е създадена музейна изложба „Участие във войните за национално обединение на IX пехотен пловдивски полк“ с възстановка на команден пункт, колекции оръжие, военно снаряжение, наградни знаци. Зала „Съединение“ се утвърди като един от значимите културни центрове на Пловдив с изключителна акустика и провеждани годишно над 120 концерта, юбилейни чествания и срещи, представяния на книги и музейни изложби.

Центърът за съвременна история е разположен в сградата на ул. „Ангел Букорещлиев“ № 14. Тя е строена в края на XIX век за Офицерски клуб, по-късно е синдикален и народен работнически дом, използвана е и за тютюнев склад, а от 1951 г. е предоставена на музея. Това е вече утвърдено културно пространство на Пловдив с постоянна изложба „Душата на Японската кукла“, поредица гостуващи изложби и разработван проект за музей на фотографията, който е базиран на най-богатата колекция от исторически фотографии.

В музейните магазини в експозициите посетителите могат да закупят неговите издания, колекции картички, рекламни материали и сувенири.

Постигнатото устойчиво развитие през последните десетилетия ни позволяват да се приближим до съвременното разбиране за музея по определението на

Зала „Съединение“

Международната организация на музеите ICOM като постоянна институция с идеална цел, в служба на обществото и неговото развитие, отворена за публиката и занимаваща се с изследвания, отнасящи се до материалните свидетелства, които издирва, придобива, съхранява, популяризира и най-вече експонира с изследователска и образователна цел и за естетическа наслада. Музеят трябва да бъде активна страна в привличането на различни по възраст и интереси групи. Новата визия на постоянните експозиции трябва да бъде съобразена с тенденциите в музейното експониране. Това налага непрекъснато преосмисляне на начина на представяне на експонатите с участието на мултимедийни и интерактивни технологии, организирането на атрактивни изложби, развитие и разширяване на образователните функции, включително и в интернет пространството. Необходими са нови послания при запазване на автентичността, възможности за мобилност на експозициите, увеличаване на тези със средносрочен и краткосрочен характер, търсене на възможности за виртуални изложби. Основната ни цел е създаването на нови музейни експозиции за модернизацията и връщането на Пловдив към европейските ценности през периода на новата история от последните две десетилетия на XIX и до средата на XX век, на експозиция за

уникалния етнически модел на Пловдив през вековете.

Изключително перспективна е работата по програмата „Електронен музей“ с новия ни сайт: HISTORYMUSEUMPLOVDIV.ORG с информация на български и английски език и възможности за непрекъснато обновяване на страницата на музея с прессъобщения и официална информация. През 2012 г. са подготвени, изпратени и качени в интернет над 80 прессъобщения до медиите по електронен адресник. Поставено е на нова основа администрирането на онлайн платформите на музея. Например фейсбук профилът е подготвен по всички правила на ползване на социалната мрежа, с 5087 активни потребители, а страницата ни е генерирала общо 757 176 посещения и 445 968 кликания. Утвърди се идеята за експонат на месеца и отбелязване на всички годишнини. Годишниците на музея са достъпни на неговия сайт. Виртуалното представяне на културни ценности в различните форми ще даде възможност за достигане до неограничен брой публика.

Основна цел през следващите години е програмата „Музей – училище“ и пълното обвързване на дейността ни с учебните програми и подчиняването ѝ на потребностите на българското училище. По електронен път ще информираме преподаватели и ученици за нашите експозиции, изложби и продукти и след приемане на заявки ще дадем възможност на децата да провеждат своите уроци за Българското възраждане, националноосвободителното движение и Априлското въстание, борбата за църковна независимост, Пловдивския етнически модел, архитектурните постижения на българския гений през XIX век, Съединението на България от 6 септември 1885 г., войните за национално обединение, процесите на модернизация и приобщаването на българските градове към европейските ценности в края на XIX и началото на XX век в музейните пространства.

TEMPLE OF THE BULGARIAN NATIONAL IDENTITY

Abstract. The article discusses the foundation of a Regional History Museum – Plovdiv in 1951, the formation of its funds of the most important events and personalities in Bulgarian history and expositions of the museum as a symbol of the Bulgarian national identity. They are located in some of the most beautiful buildings - monuments. They treasure up important pages in the history of the eternal city. By tradition and proven stability, the museum has taken pride of place in the network of the museums. This determines the future priorities in the activity, consistent with the new realities. We search new tools for creating a sense of cultural identity and belonging to a humane attitude to national values.

Assist.Prof. Stephan Shivachev

✉ Director of Regional History Museum – Plovdiv
4000, Plovdiv, Saedinenie Sq., 1
E-mail: stefan1954@gmail.com